

Ђуро Батрићевић

КУЛТУРНЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ У ЦРНОЈ ГОРИ НА СТРАНИЦАМА „ЗАПИСА“

Записи су, од почетка јула 1927. до априла 1933. године, као часопис за науку и књижевност, редовно пратили и пажљиво регистровали све културне манифестације у Црној Гори, а неке важније и ван ње. Од јануара 1935. до априла 1941. године, када су постали гласник Цетињског историјског друштва, они су претежно обрађивали историјску проблематику, а тек узгред културне манифестације.

Записи су током излажења пратили и регистровали разне догађаје из области културе, као што су: позоришне представе, књижевне вечери, концерти, умјетничке изложбе, скупштине Цетињског историјског друштва; објављивали су приказе на разне публикације и доносили вијести поводом годишњица смрти наших и страних заслужних културних посленика.

У свесци за октобар 1927. године **Записи** су регистровали два гостовања Михајла Ковачевића на Цетињу. У првом је ријеч о његовој високој умјетничкој игри, којом се представио цетињској публици као Максим у Костићевом „Максиму Црнојевићу“, као Шајлок у Шекспировом „Млетачком трговцу“ и као Освалд у Ибзеневим „Аветима“.

Годину дана касније, како се саопштава у тексту, услиједила је нова позоришна композиција самог Ковачевића, његова „Лабудова песма“, послије које се, „логично повезано“, нижу сцене из „Краља Лира“, „Млетачког трговца“, „Хамлета“ и „Авети“. У свакој сцени Ковачевић је дао сву умјетничку једину и пуноћу мјеста.

О Ковачевићевим глумачким способностима најрјечитије говори сљедећа мисао: „Над се узме у обзир да улоге које је Ковачевић наизменично, а све у року од свега једног сата, дао с толико снаге и тачности,

спадају међу најтеже улоге на светском репертоару, да је велика вештина преностити се из једне тешке улоге у другу, још тежу, а све једном махнитом брзином, онда ће се моћи оценити сва снага уметничког замаха Г. Ковачевића“.

За Ковачевића се посебно истиче да је прошао кроз редовне школе за позоришну умјетност и глумио у великим европским центрима, али није пао ни под чији утицај, већ је по свом умјетничком темпераменту био толико снажан, да је кроз све утицаје испливао својом рођеном снагом, остајући увијек вјеран самом себи.

У новембарском броју **Записа** за 1927. годину Крсто Ј. Љумовић дао је приказ на штампане драме Милутина Бојића, за кога каже да је пошао модерним правцем и дао двије драме у којима су заступљене и позоришна умјетност и поезија. То су „Краљева јесен“ и „Урошева женидба“, у којима слика душевна стања ове двије личности.

Радосав Меденица је у **Записима** од марта 1928. године дао кратак осврт на „Станицу“, чији је аутор V. NASSUKA, која представља драмски мозаик у коме су „повучене само главне линије, али оштро и изразито“.

У истом броју, на страни 189, Меденица је објавио и приказ на „Међулушко благо“, музичку драму Момчила Настасијевића, као на лијепу и смјелу новину. Тако је настала умјетничка музичка драма код нас, у којој је требало да стихови и ријечи с музиком чине недјељиву цјелину.

У двоброју **Записа** јул–август за 1928. годину, на страни 127, Илија Зорић даје осврт на „Мистериозни Камић“ Јосипа Кулунџића. Ово је, како и сам писац у наслову потенцира, „драмска обрада једног од оних сензационалних репортерских извјештаја, који се често сретају по дневним листовима, с тајанственим личностима које врше преваре и злочине“.

У септембарском броју **Записа** за 1928. годину Никола Банашевић је дао приказ на драму „Царске кохорте“ од Боривоја Јевтића, за коју каже да би била много успјешнија да се писац није исувише повео за извјесним тенденцијама модерне њемачке и руске драме.

У мајском броју за 1929. годину објављена је цртица под насловом: „Горски вијенац на позорници. Забава Удружења Црногораца у Београду 2. фебруар 1929“. Што се тиче самог приказивања, каже се да је било просјечно, изузев неколико одлично играних улога. Посебно је наглашено да су слабо игране двије најважније улоге: „владике Данила и игумана Стефана“. На крају је констатовано да „Горски вијенац“ могу играти само Црногорци. Приказивање „Горског вијенца“ поновљено је у Београду 16. марта исте године, са извјесним измјенама и с нешто више успјеха.

Ристо Ратковић је у **Записима** за 1929. годину, у двоброју јул–август, дао осврт на Крлежину „Господу Глембајеве“. По њему, драма представља „видну кристализацију снажног талента једне личности без које се хрватски део југословенске послератне књижевности не би могао ни за-

мислити". Ратковић истиче да је Крлежа реалиста и лирик у исто вријеме и да су те двије особине код њега спојене тако нераздвојно да његове пјесме дишу прозом, „док му тек проза допушта пун лет лиризма“.

У октобарском броју **Записа** за 1929. годину, на страни 255, Радосав Меденица објављује кратак приказ „Зулфије“, драме у „три промене“, истичући да је Станко Митић овим комадом наставио традицију „Костане“.

У свесци за јануар 1930. године душан Вуксан даје кратак приказ „Снежане“, бајне у пет чинова, чији је аутор Милица Миронова, из групе сарајевских књижевника, коју топло препоручује за бачке представе.

Видо Латковић је у јануарском броју **Записа** за 1930. годину публиковао кратак осврт на Ратковићеву трагедију „Зорај“, чију основу – како истиче – чине мисли, иако и ту има и најчистијих лирских трептаја, јер „тој ерудицији одговара једна мисаоност, интелектуализам, филозофски поглед на свет“.

У мартовском броју **Записа** за 1930. годину Саво Штедимлија је дао приказ на „Нашу работу“, комад из лесковачког живота с пјевањем у пет чинова, од Сретена Димића. Потенцирајући Димићев допринос нашем књижевном стваралаштву, Штедимлија посебно истиче овај његов комад као фрагмент из обиља психолошке грађе једне индустријализоване средине, „гдје се мисли цифрама, ради машинама, живи трошењем, а љуби жеђу за богатством“.

Записи су објавили и „Недозване“, драму у три чина, од Момчила Настасијевића, у бројевима за јун, јул и август 1930. године.

Видо Латковић, преко **Записа** од августа 1930. године упознаје читалачку публику са Цетињским позориштем, које успјешно ради од 1921. године, а затим са жаљењем констатује да оно није још увијек ни државно ни самоуправно, мада има све услове, који од самог рада зависе, да буде једно или бар друго.

Иво Фрол је у прилогу „Премијере домаће драме на загребачкој позорници“, објављеном у **Записима** од августа 1930. године, писао да је драмски репертоар Загребачког позоришта током 1930. године био богат представама, а у првом реду премијерама домаћих аутора, којих је било укупно 11.

У јунском броју за 1931. годину објављена је драма „Господар Младенова кћер“, чији је аутор Момчило Настасијевић.

Андрија Лаиновић је у јулском броју **Записа** за 1931. годину, на страни 64, објавио приказ на „Омер-пашину годину“, историјску драму у три чина Илије Златичанина.

Радосав Меденица је дао приказ, у **Записима** од августа 1931. године, на премијеру „Недозвани“ од Момчила Настасијевића, која је 20. јуна 1931. године изведена у Академском позоришту у Београду.

У септембарском броју **Записа** за 1931. годину Видо Латковић је у прилогу „Пред отварање народног позоришта Зетске бановине“, на страни 180, изнио нескривено задовољство публике због „овог дана“. Очигледно, цетињска публика је много очекивала од новог позоришта.

У броју од октобра 1931. године Илија Зорић даје опширнији прилог под насловом „Из позоришта“, у коме, поред осталог, пише да је свечано отварање позоришта извршено на дан 6. септембра 1931. године. Том приликом је, у присуству гостију са Цетиња и из других крајева Зетске бановине, приказан „Горски вијенац“, затим други чин Војновићеве „Смрти мајке Југовића“ и Шантићева „Хасанагиница“.

Душан Ђуровић је објавио приказ, у новембарском броју **Записа** за 1931. годину, на драму из циганског живота „Ханка“ Исака Самоковлије. Чергашка љубав изазвала је радозналост код публике.

Видо Латковић је, у Х.њизи **Записа** за новембар 1931. године, дао приказ на двије драме које говоре о браку, изведене на Цетињу. Прва, „Квадратура круга“, од Валентина Катајева, приказана је 26. септембра, а друга, „Оно што се зове љубав“ од Едвина Берна, 1. октобра 1931. године. Латковић у приказу истиче да је брак одувијек био тешко рјешив проблем, па је, за њега, од посебне важности питање: „Како, на који начин да се ријешити то крупно питање; на каквој основици мора лежати та неопходна друштвена установа“.

У децембарском броју **Записа** за 1931. годину дат је опширан приказ на гостовање позоришта Зетске бановине у Дубровнику.

Ђорђе Лопичић је, у трећој свесци **Записа** за 1932. годину, публиковао приказ на „Протекцију“ Бранислава Нушића, која је тих дана изведена у Зетском народном позоришту на Цетињу. Лопичић је осуо дрвљем и камењем на ову врсту умјетности, која, по њему, и није умјетност. Он се просто у чуду пита зар је све то могуће, па наставља: „Као да је позориште кућа за смијање, друштво за развијање некакве смијешне културе, завод за поправку здравља смијехом оних који и живе смијући се“. Очигледно је, Лопичићу је представа послужила као повод за напад на режим, што се да закључити и из сљедећег цитата: „Протекција није исмијавање једног друштва или једне класе друштвене, то није указивање на мане и назадњаштво доба, то није сатира којом се жигоше нешто ради истине, ради правде, ради поштених људи. То је уствари комедија ради комедије, ради смијеха, али не ни ради оног здравог хумора који проистиче из духа, већ ради оног јефтиног, свакодневног, површног, и хумора чији утисак је слаб и кратак“.

На Цетињу је 20. фебруара 1932. године приказана драма „На крају пута“ од Р. Ц. Шерифа. На њу је кратак осврт дао Видо Латковић, истичући да као она цјелина јако дјелује. Затим је донио нешто краћи приказ и на комедију „Скамполо“, чији је аутор Дарио Никомеди. На једноме

мјесту цитира малу Скамполо, главно лице комедије, која каже: „На улици се људи понашају много боље него код куће, јер их на улици свако види“.

Видо Латковић и у мартовском броју Записа за 1932. годину, пише о гостовању Зетског народног позоришта у Дубровнику.

О пажњи са којом су **Записи** пратили све културне манифестације у Црној Гори најбоље говори овај цитат: „Овим се дотичемо питања репертоара уопште нашег позоришта. То је најважније питање. Оно је, међутим, замршено и опсежно и не мислимо да овим, и оним што се је већ с времена на вријеме о томе рекло у Записима, скидамо питање с дневног реда. Тим питањем ће се Записи концем сезоне дуже забавити“.

Латковић је регистровао и једну културну манифестацију која је 5. априла 1932. године одржана на Цетињу. Том приликом је прослављена у Народном позоришту двадесетпетогодишњица глумачког рада Станка Колашинца. У истом прилогу Видо Латковић региструје и позоришни комад у четири чина, под именом „Топаз“, од Марсела Пањола, који је у Цетињском позоришту изведен први пут 24. марта 1932. године.

Душан Ђуровић је, у мајском броју **Записа** за 1932. годину, у рубрици „Њижевни преглед“, дао приказ на „Оливеру“, драмску пјесму у три чина Милана Г. Ђурчића.

У поглављу „Позоришни преглед“ објављен је приказ на двије позоришне представе, које су изведене у октобру 1932. године на Цетињу. То су „Две сиротице“ од А. д'Енери и Кормона, драма у 5 чинова с пјевањем, и „Рушка“, комад у четири чина од Пеције Петровића.

Душан Ђуровић је, у јануарском броју **Записа** за 1933. годину, дао приказ на Самоковлијину „Плаву Јеврејку“. Коментаришући драму, Ђуровић подвлачи: „На том сизеу г. Самоковлија поставља свој комад, израђује радњу и концентрише трагичне елементе. С једне стране љубав, с друге верски окови, конзервативност и грех, који тако чудно и дуго живи, рвају се, крше, сударају, муче и уништавају једну добру и невину девојку“.

У априлском броју за 1933. годину објављена је вијест о томе да „Позориште Зетске бановине, како сазнајемо, одлази 1. маја на пролећну турнеју по Бановини, где ће остати до краја сезоне“. У истом броју публикован је приказ на „Злочин преваре“, трагедију у два чина од И. Балурде, учитеља из Бијељине. У њој је обрађен мотив из сеоског живота, а драма је грађена на љубавном заплету.

У октобарском броју **Записа** за 1935. годину, на страни 256, у вези са Цетињским позориштем пише да је, најзад, послјије једне дуже паузе, поново организовано на Цетињу.

У јунском броју за 1935. годину, на страни 384, објављена је цртица, из пера Петра Слијепчевића, под називом „Његош као уметник“, у којој се, поред осталог, каже да је „Горски вијенац“ народна драма, а да је Његош, „страствен, немиран и заинтересован с једне стране и увијек филозоф с друге“, унио у своје дјело толико динамизма и самог себе, да је

епска замисао добила епску формулу. На крају, Слијепчевић закључује: „Горски Вијенац је најдивнији људски докуменат, кроз који ће живјети епски период нашег народа и наше душе даље, него игде друго, па и онда кад од оне културе и од оних нараштаја не буде ни трага ни гласа“.

У прилогу „Народно позориште Зетске бановине“, објављеном децембра 1937. године, Ристо Драгићевић је, поред осталог, написао: „Народно позориште почело је ову сезону 5. септембра Јакшићевом драмом 'Станоје Главаш'. Засебним летком позвано је грађанство да изволи посјетити ово вече, како би смјело само неко провинцијско путујуће позориште, придобијати публику, али не и Бановинско позориште, које је наследило старог престонишког црногорског позоришта, основаног још 1888. године“.

Записи су пратили и концерте у Црној Гори од 1927. до 1941. године. У октобарском броју за 1927. годину регистрован је концерт Л. Волевач, примадоне Београдске опере, која је својим наступом од 14. августа 1927. године допринијела да Цетиње доживи још једно, у правом смислу ријечи, умјетничко вече. То потврђује сљедећи цитат: „Далеко од хуне уметничких доживљаја и сензација наших већих културних центара, Цетиње, мирно и тихо, у својим реминисценцијама успавано, жељно очекује ретке посете оних који за уметност живе. Жељно је дочекало и госпођу Волевач“.

Записи су регистровани и једну ријетку културну манифестацију, која је одржана 16. априла 1930. године на Цетињу, под насловом „Приредба француског дана на Цетињу“, приређену поводом велике несреће која је задесила Француску усљед катастрофалне поплаве њених јужних предјела.

Из пера Радосава Меденице објављена је биљешка, у априлском броју **Записа** за 1931. годину, о два концерта „Његоша“ у Београду, који су дати 1. и 3. марта исте године. Похвално се изражавајући о Цетињском пјевачком друштву „Његош“, Меденица, на крају, закључује да је задовољство утолико веће и успјех Друштва утолико потпунији и симпатичнији кад се узме у обзир чињеница да већину његових чланова чине занатлије и мајстори, људи који последије тешког рада за тезгом, кројачким столом, уз тутањ плеха или чекића, налазе у себи толико пожртвовања да данима и мјесецима своје слободно вријеме жртвују љубави, љепоти и културном уздицању себе, свога мјеста и своје уже домовине.

У априлском броју **Записа** за 1933. годину С. Мијатовић биљежи да је у „овдашњем народном позоришту трећег дана Ускрса навече одржан концерт инструменталне и вокалне музике чије је тачке, изузев увертире „Косово“ од Јенна, компоновао и дириговао сам композитор г. Ленц, диригент Народног позоришта на Цетињу“.

У шестој свесци, за јун 1929. године, дата је информација, у рубрици „Књижевни преглед“, о „Нолиту“ и његовим издањима. Задатак и циљ

те куће јасно је истакнут овом мишљу: „На супрот идеалистичком схватању историје уопште и уметности понаособ, Нолит хоће да распростире историско-материјалистичко гледање на свет“.

У јануарском броју **Записа** за 1930. годину дато је видно мјесто групи сарајевских књижевника, која је почетком децембра 1929. године стигла у Црну Гору.

Милан Вукићевић је, у јунском броју за 1930. годину, у рубрици „Књижевни преглед“, штампао прилог под насловом „Књижевно вече Пен-клуба“. У читаоници друштва „Свети Владимир“ на Цетињу је одржано тих дана још једно књижевно вече, 17. маја 1930. године, о коме Видо Латковић, у прилогу „Приликом књижевне вечери младих из Црне Горе“, са одушевљењем пише.

Видо Латковић доноси забиљешку и у јануарском броју за 1932. годину, под насловом „Књижевно вече Групе младих црногорских књижевника, чији је отворени присталица.

У **Записима** за јун 1929. године објављен је приказ Дивне Вековић „Наши уметници у Паризу“, у коме се афирмишу наши познати скулптори Ђорђе Ораовац и Ристо Стијовић. Посебно мјесто дато је црногорској умјетници у Паризу Вуки Велимировић, која је тада била позната не само као сликар већ и као пјесник.

У августовском броју за 1930. годину објављена је вијест „Успјех једног нашег умјетника у Паризу“, у којој се каже да је Петар Лубарда постигао лијеп успјех својим сликарским радовима изложеним на једној посебној изложби и у „Салону независних“.

У септембарском броју **Записа** за 1931. годину нотирана је изложба сликарских радова Јована Зоњића, а у јунском броју за 1932. годину вијест о изложби сликара Мирка Кујачића.

На страницама **Записа** редовно су објављивани прикази публикација из области науке и књижевности, од којих наводимо веома занимљив приказ Вида Латковића на збирку „Песме будућих“, објављену у издању „Књиге за народ“, у Сарајеву 1927. године. Овај приказ Латковић почиње једним цитатом из самог предговора: „У неком забаченом селу или паланци животаре можда и тињају ватре талената, које треба само мало распретати и потаћи, па да се распламте“. Овим Латковић жели да истакне да је за сваку похвалу била намјера уредника „Књиге за народ“, да потражи младе, још неафирмисане пјеснике и прикупи и објави у једној збирци њихове радове, јер је било мало, „а и данас нема много уредника књижевних часописа који без предрасуда цене радове које добију, они обично читају прво потпис, па тек онда рад; више полажу на књижевну репутацију једног сарадника него на вредност његова дела. Отуда су понеким наши, касније признати књижевници у почетку своје каријере муку мучили да пробију лед, а колико их је, можда врло даровитих, који нису имали толико самопоуздања да по неколико пута куцају на истим вратима, па су се одмах у почетку повукли“.

Милан Вукићевић је на страни 50. свеске за јануар 1929. године дао приказ на роман „Гребени се роне“ од Анте Цетинеа, у коме се говори о сплитском савременом животу.

Видо Латковић је у рубрици „Преглед часописа“, свеска за јун 1929. године, донио хронолошки приказ нових омладинских часописа, који су се појавили послје београдског „Венца“, загребачке „Младости“ и суботичког „Књижевног Севера“. То су: „Млада Босна“ – Сарајево, „Јадранска Вила“ – Омиш, „Књижевни полет“ – Шабац, „Млада Зета“ – Подгорица и „Књижевни Југ“ – Скопље.

И **Записима**, свеска за јул–август 1929. године – дат је преглед најновијих књижевних издања, као што су: Крлежина „Господа Глембајеви“, драма у три чина, „Црногорци у причама и анегдотама“ од Мићуна М. Павићевића, „Матош, Дис, Ујевић“ од Велибора Глигорића и најновији, трећи по реду њемачки превод Мажуранићевог спјева.

У јунском броју за 1930. годину Иво Фрол је објавио прилог „Матинеја хрватске младе лирикне“, која је одржана у Загребу 6. априла 1930. године. Тим поводом Фрол саопштава: да „штампане збирне пјесаме од представника те лирикне није уопће ни било, матинеја је та побудила оправдани интерес и многобројан посјет“. Он, на крају, констатује да је матинеја „дала позитиван резултат и показала један озбиљан и симпатичан рад као и индивидуалну изграђеност. Пјесме су рецитовали глумци, протагонисти загребачке драме“.

Ристо Драгићевић је, у јунском броју за 1935. годину, на стр. 62–63, објавио прилог о Југословенском историјском часопису, као органу преко којег је требало његовати и развијати историјску науку у њеном широком обиму.

У свесци за септембар исте године, на стр. 191–192, објављена је цртица о „Друштву за проучавање историје Црне Горе“, које је основано у Београду, крајем 1933. године, чији чланови повремено држе разна предавања о прошлости Црне Горе. Тако су 14. и 29. јула 1934. године одржана два предавања. Једно предавање о „Цареву лазу“ одржао је предсједник Друштва Томо Ораовац, а друго, „Црна Гора у XVIII вијеку“, Машан Булатовић, професор.

Душан Вуксан је, у рубрици „Биљешке“, у децембарском броју **Записа** за 1935. годину, објавио неколико краћих информација. Једна од њих односи се на цјелокупна дјела Петра Петровића Његоша, која су објављена у Београду 1935. године. Цјелокупна дјела изашла су у редакцији др Данила Вушовића, а у издању издавачког предузећа „Народна књига“ Јована С. Шарановића. Вуксан том приликом напомиње да се много чешће појављују цјелокупна дјела Владичина послје рата него до рата.

У јануарском броју **Записа** за 1939. годину, на страни 64, Ђиро Каменаровић је објавио приказ „Клевете и хисторијске неистине у књизи

Милана Ђ. Недића, армијског ђенерала. Српска војска на албанској Голготи“. Из наслова Каменаровићевог приказа јасно се види о чему се ради. Наиме, он истиче да је то Недић свјесно и намјерно радио, против Црне Горе, јер је то било у вези с добро и систематски организованом клеветничком кампањом, „којој је била очигледна тенденција и једина сврха да се унапред онемогући једном огранку нашег народа (тј. Црној Гори) свака активна сарадња при претстојећој изградњи наше будуће државне заједнице, на што јој је давала неоспорно право њезина до тада очувана слобода и дуга и крвава борба за ослобођење поробљене браће“.

Записи су у току свог излагања пратили годишњице смрти наших истакнутих културних посленика и познатих научних радника, и објављивали некрологе и друге пригодне текстове везане за значајне јубилеје.

Андрија Јовићевић је, у јануарском броју **Записа** за 1927. годину, на страни 14, дао прилог поводом смрти Јована Цвијића, под насловом: „Јован Цвијић – велики учитељ“, у коме Цвијића карактерише као неуморног радника, коме је живот прошао у раду и који је умро „радећи и мислећи на науку; он није мислио на себе и свој живот; њему је живот био средство, да постигне циљ; за циљ је живио и умро мислећи о својим идејама“. Јовићевић је Цвијића приказао као великог учитеља, који је сав свој живот провео учећи друге и упућујући их на рад, који је много цијенио и волио радне људе, а нарочито омладину, за коју је рекао да је најдрагоцјенији капитал једног народа.

Ристо Ковијанић је, у априлском броју **Записа** за 1929. годину, доnio вијест о смрти Јозефа Холечека, који је умро 6. марта 1929. године. Ковијанић каже да је он био „популарни чехословачки књижевник и новинар, члан Чешке академије, одушевљени и заслужни панслависта, чије је име знано у свим словенским земљама – некадашњи борац са Вучјег дола. Велики пријатељ југословенског народа, називан у својој земљи црногорским и сељачким војводом“.

Илија Зорић је, у новембарском броју за 1927. годину, објавио вијест о смрти Борислава Станковића, који је умро у Београду 21. октобра 1927. године. Тим поводом Зорић пише: „Толико пута казана и поновљена реч да код нас најумнији и најјачи људи умиру у доба кад код културних народа развијају најбоље своје способности, ових дана потврђена је још једним жалосним доназом – раном смрћу Борислава Станковића“. Његов велики и јак књижевни таленат, један од најјачих у српској књижевности уопште, признавала је и најкомпетентнија књижевна критика прије рата. Станковић је боловао, „незнано, умро готово незапажено, и сахрањен тихо и без нарочитог сјаја“. Зорић даље каже да је Станковић био скроман и повучен у животу, „таким га бар знамо ми с Цетиња и из Подгорице у доба тешког повлачења пред непријатељем, а по ослобођењу нарочито резигниран, он је и завршио удаљен од данашњице која га није могла потпуно разумети“.

Записи су регистровани и један велики датум у свјетској књижевности – стогодишњицу рођења Лава Толстоја. У вези с тим Илија Зорић је записао: „Као што је разумљиво, у септембру ове године прославио је цео цивилизовани свет стогодишњицу од рођења Лава Николајевића Толстоја и са пуном једнодушношћу одао преко својих најбољих људи дужно признање и захвалност великом словенском генију и једном од највећих људи света уопште“. Зорић, на крају, додаје: „Стогодишњица Толстојева рођења и код нас је забележена и праћена чланцима преко дневне штампе и часописа, и ако је званично прослављање изостало“. Овај догађај је регистрован у **Записима** од маја 1928. године, на страни 313.

Ристо Драгићевић је објавио вијест, у свесци од октобра 1935. године, поводом стогодишњице смрти Филипа Вишњића. Том приликом су били основани одбори за прославу у Бијељини и Београду. Одбори су, поред осталог, издали и „Зборник у славу Филипа Вишњића и народне песме“, који је изашао у Београду 1935. године, на 123 странице.

На 127. страни **Записа**, од фебруара 1938. године, објављена је вијест поводом прославе 150. годишњице Вука Караџића, у којој се каже да су сви важнији часописи посветили особиту пажњу Вуковом раду и значају. Тим поводом је сарајевска „Просвета“ за октобар–децембар 1937. године посвећена Вуку. Поред низа истакнутих и разноврсних прилога о Караџићу, његовом раду и значају, наведени тројом је донио и неколико Вукових слика и репродукцију једног његовог писма.

Од посебног значаја је то што је у вези с Вуковом прославом Кредитна и припомоћна задруга Професорског друштва у Београду издала пригодну драму „Вук“ од Божидара Кнежевића, која је први пут приказана на Вуковој прослави у београдском Народном позоришту 6. новембра исте године.

Ристо Драгићевић је, у јунском броју **Записа** за 1939. годину, писао о народним читаоницама као најпогоднијем средству „за ширење народне просвјете“, које се развијају благодарјећи, у првом реду, приватној иницијативи, мада и државне власти много доприносе њиховом напретку, „јер их на свакоме кораку помажу као најкорисније културне установе, па се свакодневно и њихов број повећава“. Међутим, то, по Драгићевићу, није случај и са Црном Гором, на чијој територији „постоји од главних читаоница само Цетињска читаоница“, основана на приватну иницијативу још 1868. године, „те је требало да крајем прошле године бар скромно обиљежи своју седамдесетогодишњицу“. Но, нажалост, до ове културне манифестације није дошло, јер, по ријечима Драгићевића, надлежни нијесу поклонили довољно пажње овој ријеткој и старој културној институцији, која је остала прије неколико година и без свога локала. Наиме, уступљене су Банској управи за потребе позоришта њене просторије у Зетском дому, који је својевремено подигнут баш на иницијативу чланова и као властито Цетињске читаонице.

У новембарском броју **Записа** за 1939. годину, на страни 319, регистрована је још једна културна манифестација у Црној Гори. Овога пута ријеч је о откривању споменика у Подгорици штампару и издавачу из прве половине XVI вијека Божидару Вуковићу Подгоричанину. Прослава у његову част је одржана 25. јуна 1939. године. Одбор је, поред подизања споменика и извођења програма, издао и споменицу, посвећену овом познатом културном посленику, која има 96 страница велике осмине и неколико факсимила и снимака.

У фебруарском броју за 1940. годину, на страни 128, дат је приказ под насловом: „Светозар Милетић“. То је, у ствари, кратка информација о томе да је 1. октобра 1939. године свечано откривен у Новом Саду споменик Светозару Милетићу, рад вајара Ивана Мештровића. Поред низа пригодних чланак о њему, загребачка издавачка кућа „Нова Европа“ је издала Милутиновићево дјело „Светозар Милетић“.

Поред наведеног, у **Записима** су публиковани и прикази на стручне и научне публикације између два рата, а нотиране су и збирке пјесама, приповиједана, споменице, затим часописи, мемоарске књижице, гласници, књижевни листови, годишњаци, збирке критика, студије, педагошки чланци и расправе, филозофске расправе, анкете, књижевни натјечаји и друге публикације. Но, све те културне манифестације није могуће детаљније обрадити у једном оваквом раду.

Записи су у међуратном периоду одиграли значајну културно-просвјетну и стручно-научну улогу. Њихови сарадници и чланови уређивачког одбора настојали су да што објективније прикажу културне манифестације у Црној Гори, у чему су имали пуно успјеха.